

Strategische verkenning maatschappelijke thema's

Gemeenteraadsverkiezingen 2022

Juli 2021

Colofon

Dit is een ambtelijk product.

Voorwoord

Beste leden van de gemeenteraad,

Hierbij bied ik u, namens de ambtelijke organisatie, vol trots de strategische verkenning aan.

Toen ik in 2018 een notitie schreef over mijn eerste negentig dagen in de gemeente Hoeksche Waard, viel mij al op dat er een stevig fundament lag voor onze nieuwe gemeente. Dit werd toen bevestigd door onder meer ondernemers en het maatschappelijk middenveld in de gesprekken die ik had. Ik was dan ook erg blij dit enkele weken geleden opnieuw terug te horen, toen we in het kader van de strategische verkenning met het maatschappelijk middenveld spraken.

Als jonge gemeente zijn we een eind op weg. Dit werd recent beaamd door het maatschappelijk middenveld en ook door onze accountant. Ik ben blij met de uitgesproken waardering, want de ambtelijke organisatie heeft keihard gewerkt aan de realisaties van nieuwe ambities, beleidswensen en samenwerkingen. Aan lopende projecten en ook aan het harmoniseren van beleid, wat wettelijk verplicht binnen twee jaar moet. Een tijd waarin we ook nog eens de coronapandemie het hoofd moesten bieden. We kijken terug op een mooie, maar zeker ook turbulente periode waarin verder is gebouwd aan het fundament van onze gemeente.

Hoe hier de komende jaren op door wordt gebouwd, dat bepaalt ú. En dit begint bij de keuzes die u maakt bij uw politieke programma voor de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2022. En met deze strategische verkenning willen wij u als ambtelijke organisatie inspireren bij het maken van deze keuzes. Ook voor na de verkiezingen. Dat kan door de inhoud van dit document te betrekken bij het sluiten van een politiek akkoord, of voor welke vorm u dan ook kiest. Wij hebben het document zo objectief en politiek-neutraal mogelijk opgesteld zodat het voor iedereen bruikbaar is. En na het zomerreces willen we graag informeel met u in gesprek gaan over de thema's tijdens een fysieke bijeenkomst, mits de coronamaatregelen dat natuurlijk toelaten.

Namens de directie en de gehele ambtelijke organisatie wens ik u een hele mooie verkiezingstijd toe. Maar eerst natuurlijk, een hele fijne zomervakantie! Dank u wel en veel succes.

Barbera Silvis – de Heer
gemeentesecretaris / algemeen directeur

*Dit voorwoord is ook opgenomen als videoboodschap. Wilt u de video bekijken?
Scan dan de QR-code met uw smartphone of tablet.*

Inhoud

Voorwoord	3
1. Introductie	5
2. Doorbouwen op een stevig fundament	6
2.1 Bestuurlijk domein	6
2.2 Sociaal domein	9
2.3 Ruimtelijk domein	11
2.4 Corona	13
3. Toekomstige maatschappelijke thema's	15
3.1 Inclusieve samenleving	16
3.2 Duurzame samenleving	18
3.3 Informatiesamenleving	20
3.4 Hoeksche Waard in verbinding met de omgeving	22
3.5 (Post-)corona	24
4. Financiële verkenning	26
5. Gunstige voedingsbodem als ambtelijk advies	28
Bijlage 1	29

1. Introductie

Het zijn bijzondere tijden. Inmiddels is het coronavirus meer dan een jaar onder ons en hebben we als samenleving te maken gekregen met ongekend ingrijpende coronamaatregelen. Naast de 'reguliere' dienstverlening aan onze inwoners en ondernemers vereiste dit veel extra inzet van zowel de gemeente als onze sociale partners. Op dit moment zijn de meeste coronamaatregelen afgezwakt. Maar de verwachting is dat de gevolgen van de coronapandemie nog lang voelbaar zullen zijn en invloed hebben op de volksgezondheid, economie en de sociale ongelijkheid in de samenleving.

In 2018 spraken wij, in de strategische agenda, onze ambitie voor 2025 uit: het zijn van een vitaal Hoeksche Waard waar het goed wonen, werken en recreëren is. Waar iedereen meedoet en tot zijn recht komt. Onze ambitie voor 2025 is ook na dit tumultueuze jaar onveranderd gebleven. Sterker nog: deze is wellicht actueler dan zij vier jaar geleden was. Als gevolg van de pandemie hebben er grote verschuivingen plaatsgevonden in de manier waarop er over wonen, werken, gezondheid en de maatschappij wordt gedacht. Meer mensen hebben de stad verlaten om de rust en ruimte van het platteland op te zoeken. Iets wat nu ook beter mogelijk is geworden, omdat een groot deel van Nederland al langer dan een jaar vanuit huis werkt. Mensen zien steeds meer het belang van een veilige en gezonde leefomgeving en bestaanszekerheid door bijvoorbeeld werk met voldoende inkomen. Dit biedt ruimte voor verandering. Tegelijkertijd willen we de Hoeksche Waard vitaal houden. Daarin zit de zoektocht naar balans tussen ontwikkeling enerzijds en behoud van landschap en voorzieningen anderzijds.

In de Hoeksche Waard willen we ruimte geven én behouden. Ruimte om jezelf te zijn, ruimte om tot rust te komen, maar ook om te wonen, werken en recreëren. Ruimte behouden voor groen en natuur, terwijl we ruimte geven voor innovatie. We hebben ruimte nodig voor de grote maatschappelijke opgaves, terwijl we deze ook behouden voor het leven van alledag. Dit alles in de wetenschap dat onze ruimte niet oneindig is. Er zullen daarom keuzes moeten worden gemaakt. Tussen het één of het ander. Soms voor meer, vaak voor minder en af en toe voor niets. Dat betekent dat we op zoek moeten naar de juiste balans. Niet alleen voor nu, maar ook passend binnen toekomstige ontwikkelingen.

De vraag wat de juiste balans tussen ontwikkelen en behouden is, en wanneer deze in evenwicht is, dat is een politiek-bestuurlijke vraag. Wat we doen, welke rol we kiezen en welke middelen we daarbij inzetten is een politiek-bestuurlijke keuze. De basis van deze keuzes wordt gemaakt met de gemeenteraadsverkiezingen. Op 16 maart 2022 bepalen Hoeksche Waarders welke partijen de beste ideeën hebben. Net zoals voorafgaand aan de vorige gemeenteraadsverkiezingen, wil de ambtelijke organisatie de politieke partijen uit de Hoeksche Waard voeden met een ambtelijke strategische verkenning, gevuld met maatschappelijke thema's. Deze verkenning heeft u nu in handen.

Leeswijzer

In deze strategische verkenning leest u eerst over de ontwikkelingen die zijn ingezet in 2018 en op welke manier deze onderwerpen zich verder lijken te ontwikkelen in de nabije toekomst (H2). Vervolgens vindt u de maatschappelijke thema's die het hart vormen van deze strategische verkenning (H3). Dit zijn de thema's waarvan de ambtelijke organisatie, gebaseerd op afgelopen vier jaar en de trends en ontwikkelingen die op dit moment spelen, denkt dat ze belangrijk zullen zijn voor de Hoeksche Waard. Dit doen we met de ambitie voor 2025 in gedachten en met de droom voor de Hoeksche Waard in 2030 voor het geestesoog. Daarna volgt de financiële verkenning (H4). Tot slot volgen een aantal punten die een grote invloed hebben op de invulling van de maatschappelijke thema's: een gunstige voedingsbodem voor een vruchtbaar ambtelijk advies (H5).

2. Doorbouwen op een stevig fundament

Vanaf de start van de gemeente en organisatie is met veel enthousiasme gewerkt aan nieuwe ambities, beleidswensen en samenwerkingen, lopende projecten en het harmoniseren van beleid. Dit in een tijd waarin we ook de coronapandemie het hoofd moesten bieden. We kijken terug op een mooie, maar zeker ook turbulente periode waarin een steviger fundament is gelegd voor de gemeente Hoeksche Waard. Een fundament waarop we de komende periode verder kunnen bouwen.

Hoe we dat het beste kunnen doen, hangt samen en af van wat we in de wereld om ons heen zien gebeuren. In dit hoofdstuk laten we zien waar we vandaan komen en wat op ons afkomt. We kijken terug en kijken vooruit naar wat we zien gebeuren binnen het bestuurlijk, sociaal en ruimtelijk domein. Dit doen we voor verschillende onderwerpen binnen deze domeinen. Ook werpen we kort een blik op de invloed van corona. De ontwikkelingen van deze domeinen kunnen niet los van elkaar worden beschouwd.

2.1 Bestuurlijk domein

De harmonisatie van het beleid en de werkwijzen van de vijf voormalige gemeenten was niet klaar met de start van de nieuwe gemeente Hoeksche Waard op 1 januari 2019. Integendeel; alhoewel veel was voorbereid, moest er nog meer groeien. Doorleefd worden. Van organisatieprincipes tot besturingsfilosofie. Met het Kompas als koersdocument en haar missie, 'Dichtbij, in verbinding met de omgeving', als uitgangspunt is er verder gewerkt aan het doorleven en inkleuren van de nieuwe ambtelijke organisatie. Dit terwijl we ons ondertussen inspinnen voor een veilig en verbonden Hoeksche Waard.

Sinds 2018 is het Kompas verder uitgewerkt in onder meer de besturingsfilosofie en inhoudelijke agenda's. Deze zijn aan de gemeenteraad aangeboden. Ook is aan de slag gegaan met de wettelijke harmonisatie van verordeningen en regelingen, die binnen twee jaar na ontstaan van de nieuwe gemeente gereed moet zijn. Deze harmonisatie is grotendeels afgerond. Er ligt nog een aantal strategische dossiers die om harmonisatie vragen en naar het niveau van één gemeente Hoeksche Waard getrokken moet worden. Dit betreft o.a. vastgoed, sportaccommodaties en het accommodatiebeleid.

Tegelijkertijd bevinden we ons midden in de ontwikkeling naar een informatiesamenleving. Voor gemeenten heeft dat grote betekenis. Technologische innovaties gaan namelijk zo snel dat het lastig is om zicht te houden op welke ontwikkelingen daarbij van belang zijn. Digitalisering verandert niet alleen de wijze waarop gemeenten kunnen werken aan maatschappelijke opgaven, maar het verandert ook de maatschappelijke opgave zelf: kunnen al onze inwoners nog meedoen in de informatiesamenleving? Als ambtelijke organisatie kan de opkomst van grote datastromen ons nieuwe inzichten geven. Het gebruik van Artificiële Intelligentie (AI) helpt om slimme (geautomatiseerde) beslissingen te nemen. Ook het kabinet durft hierin te investeren en biedt het bedrijfsleven ruimte, getuige de ambitie om samen met de Nationale AI Coalitie de komende zeven jaar twee miljard euro voor deze technologie uit te trekken.

Veiligheid als basis

De Hoeksche Waard behoort al geruime tijd tot één van de veiligste gemeentes van Nederland. Ook de gevoelens van onveiligheid liggen in deze gemeente lager dan in andere, vergelijkbare gemeenten. Toch staat de aanpak van risicojongeren en jeugdgroepen en het tegengaan van overlast door de jeugd, sinds het ontstaan van de gemeente hoog op de agenda. De zelfredzaamheid van de Hoeksche Waarder loopt hier als rode draad doorheen.

Tegelijkertijd zien we ook nieuwe vormen van criminaliteit ontstaan. Denk hierbij bijvoorbeeld aan bedreigingen online, zoals phishing, hacks, ransomware en digitale identiteitsfraude. De transformatie naar de informatiesamenleving leidt tot nieuwe vraagstukken, bijvoorbeeld omtrent de bescherming van de privacy, autonomie en grondrechten van inwoners. De informatierevolutie heeft daarnaast ook ruim baan gegeven aan 'nepnieuws' met als gevolg dat wantrouwen en polarisatie toenemen. Ook hebben we sinds een aantal jaar te maken met ondermijnende criminaliteit. Het is een onzichtbaar fenomeen, veelzijdig van aard en daardoor complex om aan te pakken. Het heeft niet alleen gevolgen voor de veiligheid maar ook voor de leefbaarheid. Naast een repressieve aanpak past hierbij daarom ook een sociaal maatschappelijke invalshoek. Denk hierbij aan het aanmoedigen van bewonersparticipatie.

Uit onderzoek blijkt dat het voorkomen en aanpakken van criminaliteit en overlast het meest effectief is wanneer integraal wordt samengewerkt. Dat is van groot belang, zeker omdat we zien dat de komende jaren een tekort op de handhavingcapaciteit op ons afkomt. Wijkagenten worden vaker ingezet voor onder meer noodhulp, zoals levensbedreigende situaties na een ernstig ongeval of een gewapende overval. Dat vraagt om keuzes, waarbij veiligheidsvraagstukken, zoals ondermijning en jeugd meer in samenwerking en coproductie met de samenleving zelf moeten worden vormgegeven. Daarmee wordt veiligheid meer dan alleen het handhaven van wetten en regels, namelijk een onderdeel van preventie en een gezamenlijke verantwoordelijkheid met de samenleving. Preventie begint daarom steeds vroeger: op de basisschool is het zaak om kinderen digitale vaardigheden en digitale weerbaarheid bij te brengen.

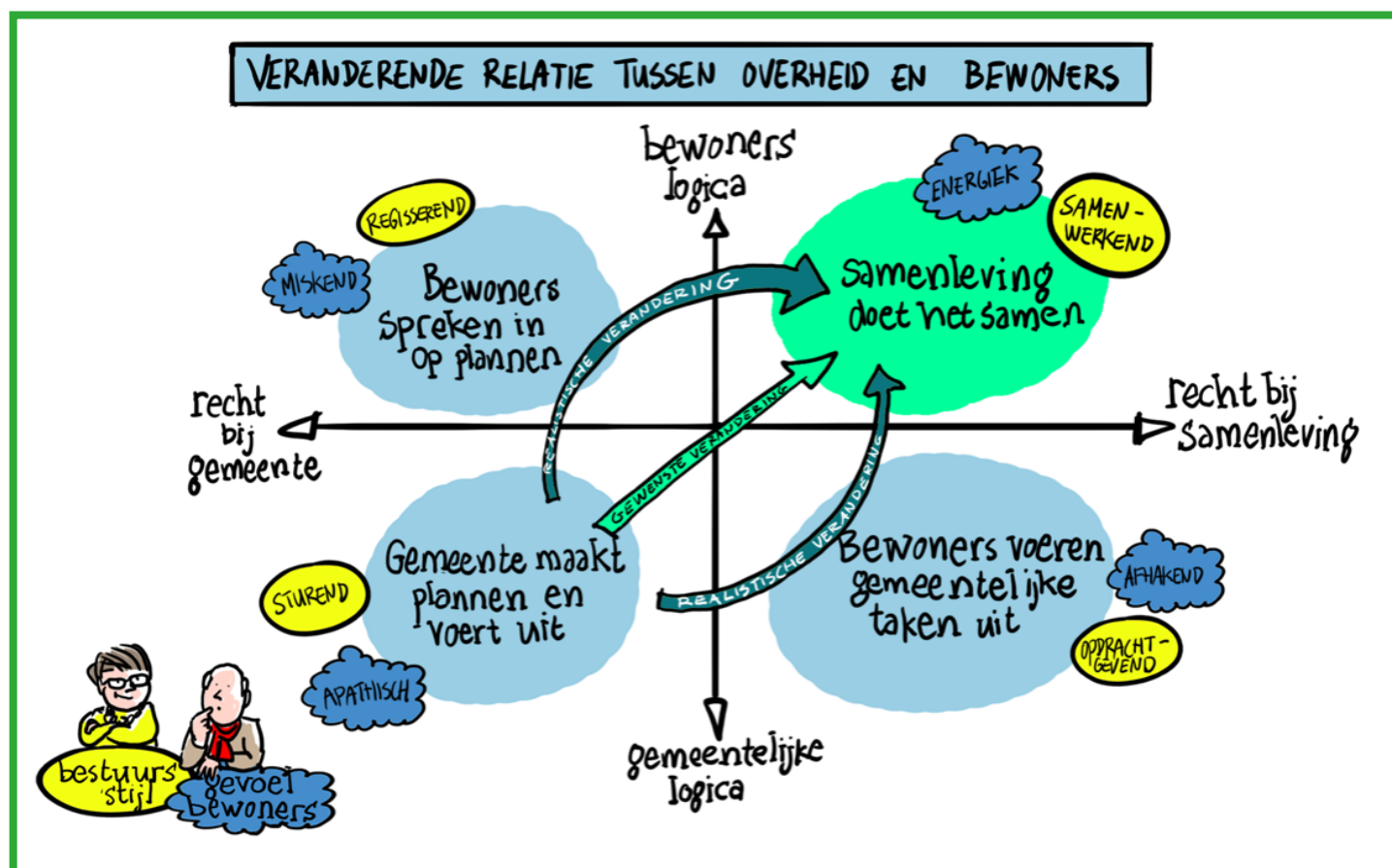
De afgelopen jaren is in samenwerkingsverbanden met de partners gekozen voor de best passende interventies, waarbij beschikken over de juiste informatie en regievoering naast wendbaarheid van onze eigen organisatie cruciaal zijn. Hierbij zien we dat – in verschillende overheidslagen – wordt gezocht naar een rechtmatige en doelmatige manier om informatie uit te wisselen. Deze ontwikkeling zal de komende jaren naar verwachting intensiveren.

Dorpsgericht werken

In 2018 introduceerden wij dorpsgericht werken als een organisatieprincipe van de nieuwe gemeente. In het Kompas werd dit beschreven als: “Het faciliteren van overheids- en inwonersparticipatie waarbij behoeften, energie, kennis en kracht in de samenleving vrijkomen. Daarmee willen we initiatieven prikkelen, breed toegankelijk zijn en eigenaarschap versterken.” Gemeente Hoeksche Waard beoogde, met andere woorden, een gemeente te zijn die luistert naar haar inwoners, inwonersinitiatieven stimuleert en de samenwerking met inwoners en partners opzoekt.

De keuze voor dorpsgericht werken werd gemaakt vanuit het besef dat geen enkel dorp en geen enkele wijk hetzelfde is. Wat werkt voor Numansdorp, doet het misschien niet voor Oud-Beijerland. Zeker na de fusie van de vijf voormalige gemeenten, is dorpsgericht werken een instrument om vanuit de identiteit van de dorpen te werken. Dit past binnen de trend waarin het niet langer de lokale overheid is, die bepaalt wat goed is voor de samenleving, maar de samenleving die zelf aangeeft waar de behoefte ligt. Dit laat ook de veranderende relatie tussen burger en overheid zien. Van sturing naar samenwerking (afbeelding 1). Zo zien we de laatste jaren inwonersparticipatie steeds belangrijker worden. Dit vraagt om flexibele ambtenaren en bestuurders, die afhankelijk van de context een steeds wisselende rol vervullen. De meer en meer ondersteunende rol aan de initiatieven in de samenleving is hier een voorbeeld van, zo ook de recente betrokkenheid van onze inwoners en partners bij het opstellen van het programmaplan Duurzaamheid dat ons de komende decennia zal raken.

De verwachting is dat deze nieuwe verhoudingen tussen inwoner en overheid zich de komende jaren sterker zullen aftekenen. Om met deze trend mee te kunnen bewegen, wordt geïnvesteerd in een duurzame relatie met het dorp: weten wat speelt, de sleutelfiguren kennen, zichtbaar en toegankelijk zijn. Deze wordt zichtbaar onderhouden door verschillende medewerkers binnen onze organisatie: van onze buitendienstmedewerkers actief met het groen of aan de wegen, onze projectleiders en regisseurs die werken aan de verschillende agenda's die onze dorpen direct raken tot aan onze managers. Uiteraard hebben ook het college en de gemeenteraad hierin hun eigen rol. Daarnaast werken we aan het creëren van vertrouwen en ruimte voor initiatief. Het behouden en versterken van de relatie met onze inwoners en dorpen is een noodzakelijke voorwaarde om mee te kunnen blijven bewegen met de veranderende verhouding tussen inwoner en overheid. Dat betekent: blijven verbinden, terwijl we meer loslaten.

Afbeelding 1: Veranderende verhouding inwoner en overheid

Samenwerking in de regio: Regiodeal Zuid-Hollandse Delta

De Hoeksche Waard is onlosmakelijk verbonden met de regio. Niet gek, dat sinds de start van de gemeente Hoeksche Waard, zij veel en vaak de samenwerking opzocht. Niet alleen binnen, maar ook buiten de Hoeksche Waard. Met maatschappelijke partners en door over gemeentegrenzen te kijken. Meteen in het eerste jaar, 2019, ging de gemeente de samenwerking aan met Goeree-Overflakkee en de gemeenten op Voorne-Putten. Dit innovatieve samenwerkingsverband bestaat uit drie eilanden en zes gemeenten: Brielle, Goeree-Overflakkee, Hellevoetsluis, Hoeksche Waard, Nissewaard en Westvoorne. Onder de naam 'Zuid-Hollandse Delta' werd in 2020 de Regio Deal gesloten met het Rijk. Tezamen bundelt de Zuid-Hollandse Delta de krachten op de thema's Duurzaamheid, Agrifood, Landschap & Toerisme en Onderwijs & Arbeidsmarkt. Gemeente Hoeksche Waard wil binnen dit verband, maar liefst nog breder, koploper worden op het gebied van agrifood.

De Zuid-Hollandse Delta gaat vanaf 2022 ook samenwerken met de provincie voor de ontwikkeling van het gebied. Dat gebeurt nu nog op gemeentelijke niveau. De gemeenten op de Zuid-Hollandse eilanden en de provincie Zuid-Holland werken daarom aan een verkenning van een gezamenlijke strategische agenda.

2.2 Sociaal domein

In de afgelopen periode is geïnvesteerd in een inclusieve samenleving. Een samenleving waar iedereen naar vermogen aan mee kan doen. Dit deden we door te werken aan een sterke sociale basis in wijken en buurten. In buurten waar de sociale basis sterk is, is meer onderlinge steun en samenwerking. Als gevolg van corona is deze basis onder druk komen staan. Tegelijkertijd heeft de coronaperiode ook het belang van een sterke sociale basis laten zien. De waarde hiervan zien we zowel als we terugblikken op de verregaande decentralisatie, de veranderde relatie tussen overheid en inwoner, de afname van lidmaatschappen en de invloed van corona, als vooruitkijken naar de demografische ontwikkelingen die ons te wachten staan.

Decentralisatie en een nieuwe taakverdeling tussen inwoner en overheid

Gemeenten hebben meer taken gekregen op het gebied van zorg, werk en jeugdhulp en zijn daarmee verantwoordelijk voor de ondersteuning en begeleiding van inwoners. De decentralisatie brengt financiële uitdagingen met zich mee door bezuinigingen vanuit het Rijk en een toename van de kosten voor maatschappelijke ondersteuning. De verwachting is dat deze kosten alleen maar zullen toenemen. Tegelijkertijd heeft de gemeente weinig sturingsmogelijkheden.

Als gevolg van de decentralisatie is er al sinds 2015 een 'beweging naar de voorkant' gaande. De gedachte? Door meer te investeren op preventie, kunnen grotere problemen worden voorkomen. En daarmee ook voldaan worden aan de nodige bezuinigingen. Dit verandert de relatie tussen de overheid en inwoners en tussen overheid en het maatschappelijk middenveld. De lokale overheid bepaalt niet langer wat er moet gebeuren, maar deelt de verantwoordelijkheid bijvoorbeeld met de lokale zorgprofessional. Dit betekent zowel eigenaarschap delen als loslaten. En vraagt om meer samenwerking.

Ook in de Hoeksche Waard is op deze beweging ingezet. Hierin hebben we uiteenlopende merkbare en meetbare resultaten behaald, in nauwe samenwerking met onze partners. Denk hierbij aan de pilot logeerszorg, waarin mantelzorgers werden ontlast. Ook maakten we samen met onze partners een uitvoeringsagenda in de strijd tegen armoede, kwam er een gedragen werkplan van de Werkgroep Regenbooggemeente, ondersteunden gezinnen andere gezinnen in de buurt en werden nieuwe ontmoetingsplekken gerealiseerd.

De overheveling van taken van het Rijk naar gemeenten zet de komende jaren door. Ondertussen groeit de vraag naar zorg- en welzijnsdiensten snel, terwijl het zorgaanbod al jaren afneemt. Er komt op deze manier steeds meer verantwoordelijkheid bij de inwoners te liggen. Tegelijkertijd zien we een verschuiving van dure, specialistische zorg, naar goedkopere, generalistische zorg, dicht(er) bij huis. Ook het aanbod van zorgpersoneel, mantelzorgers en vrijwilligers wordt schaarser, terwijl de vraag groter wordt. Een oplossing hiervoor wordt gezocht in een aanvulling van het fysieke (zorg)aanbod met een digitaal aanbod. Echter is er nu al sprake van een digitale kloof tussen inwoners die digitaal vaardig zijn en mee kunnen doen en inwoners die door allerlei belemmeringen niet in staat zijn digitaal mee te doen. Gezien deze ontwikkelingen blijft versterking van de sociale basis ook in de komende jaren van groot belang.

Jeugd: de toekomst van de Hoeksche Waard

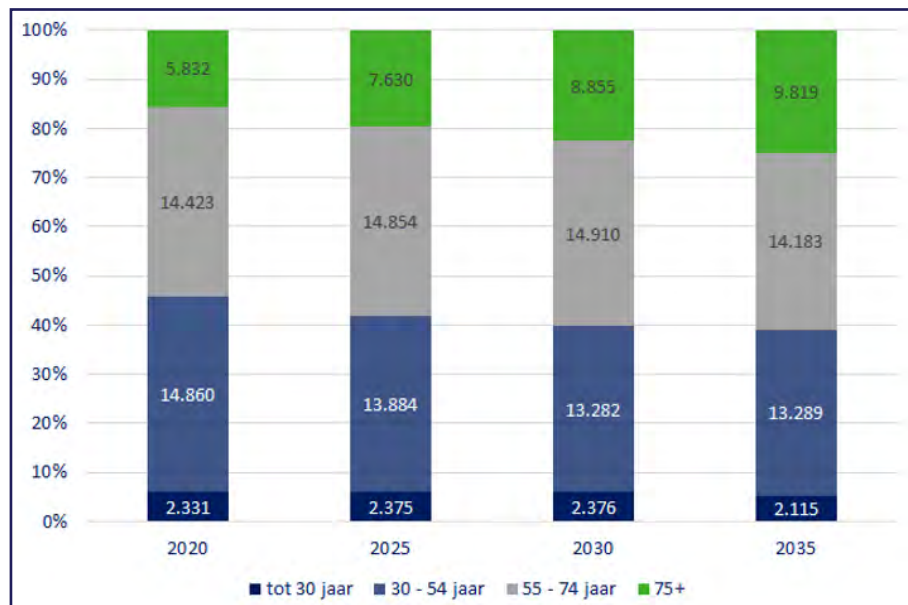
De decentralisatie heeft een voortdurende impact op de jeugdzorg. De financiële uitdagingen lijken bijna onoverkomelijk geworden. Deze tekorten, samen met de impact van de coronapandemie, waren de directe aanleiding om 'jeugd' eind 2020 tot projectopdracht te benoemen. Op dit moment komen de Nederlandse gemeenten 1,7 miljard tekort. Het kabinet stelt in 2022 1,3 miljard extra beschikbaar aan gemeenten om deze tekorten op te vangen. De tekorten lopen dus alleen maar op. Ondertussen groeit het gebruik van jeugdzorg en worden de vragen alsmaar complexer.

De afgelopen jaren zijn onze inspanningen er hoofdzakelijk op gericht om, net zoals elders in het sociaal domein, 'de beweging naar de voorkant' te maken. Dit hebben we gedaan door hulp en ondersteuning laagdrempelig(er) te maken en in te zetten op een sterke sociale basis. Bijvoorbeeld met de uitvoering van het Lokaal Transformatieplan, waaronder het project 'POH', praktijkondersteuner bij huisartsen valt. Deze vangt veel vragen aan de voorkant op en kan zorgen voor snellere afhandeling of doorverwijzingen. Op deze manier hopen we zware hulp en ondersteuning (deels) te kunnen vervangen door lichtere vormen en eigen (veer)kracht te stimuleren. Hierdoor kunnen – op langere termijn – minder kosten worden gemaakt. Daarnaast werkten we in de Hoeksche Waard ook aan een positief opvoed- en opgroei-klimaat, in bijvoorbeeld het thema 'It takes a village to raise a child', met projecten als buurtgezinnen.

Parallel hieraan is in de afgelopen periode met name geïntensiveerd rondom de aanpak van de toegang en toeleiding tot de specialistische jeugdhulp. Met het project jeugdhulp is hierop ingezet door versterken van de jeugdteams en het normaliseren van de jeugdhulp. Zo wordt vanuit de regio de beweging gemaakt dat het huidige budget, dat nu wordt ingezet voor hulp- en ondersteuningsaanbod via de regionale zorgmarkt, voortaan via gecontracteerde aanbieders lokaal mag worden ingezet. De jeugdzorg wordt efficiënter, integraal en dichterbij de jeugd georganiseerd. Deze ontwikkeling zet zich naar alle verwachting de komende jaren door. Bovendien is de verwachting dat als gevolg van corona, de druk op de jeugdzorg alleen maar verder zal oplopen.

Langer en ouder gezond thuis

De Hoeksche Waard vergrijsd en ontgroent. In de Hoeksche Waard is het aandeel 65-plussers op dit moment al 3% groter dan gemiddeld in Nederland. De verwachting is dat dit aandeel de komende jaren toeneemt. Ook het aantal 75-plussers neemt de komende jaren sterk toe. Juist deze groep heeft behoefte aan zorg. In 2035 zijn er twee keer zoveel 75-plussers als in 2020. Tegelijkertijd kent de Hoeksche waard een klein aandeel 25- tot 55-jarigen, terwijl dit net de leeftijdsgroep is waartoe de meeste medewerkers in de zorg behoren. Daarbij geeft het CBS aan dat er rond 2050 ongeveer 93.000 mensen wonen in de Hoeksche Waard.

Figuur 1
Ontwikkeling demografie Hoeksche Waard

Ouderen willen steeds vaker zelfstandig thuis blijven wonen. Ook jongeren met een beperking willen zelfstandig thuis blijven wonen. Het aandeel mensen met een beperking dat zelfstandig woont in de Hoeksche Waard neemt dan ook toe. Dit vraagt om een woningvoorraad, woonomgeving en voorzieningenniveau die het langer thuis wonen faciliteren. Voor de kleine groep mensen die niet thuis of in een zorginstelling kan of wil wonen, is er een tekort aan geschikte woonvormen met bijbehorende zorginfrastructuur.

Sport en cultuur

Sport en cultuur verbinden en versterken de lokale samenleving. Daarom zijn in 2020, in nauwe samenwerking met onze partners, de Cultuurnota en de uitvoeringsagenda 2021-2024 opgesteld en vervolgens door de gemeenteraad vastgesteld. Tegelijkertijd weten we dat het aantal leden van verenigingen en sportclubs al jaren afneemt. In 2020 waren er zo'n 151.800 minder mensen lid van sportbonden dan in het jaar daarvoor. Meer dan de helft van de Nederlanders is minder gaan sporten of gestopt met sporten als gevolg van de coronacrisis.

Het belang van sport en cultuur blijft onverminderd groot. Zowel voor het individu als voor de maatschappij in brede zin. Mensen die sporten zijn gezonder en hebben een groter sociaal netwerk. Dit versterkt de sociale verbanden, tussen inwoners onderling en tussen inwoners, maatschappelijke organisaties en de gemeente. Deze verbanden vormen samen een sterke sociale basis. Bovendien dragen levendige sportclubs en inspirerende culturele initiatieven bij aan vitale dorpen en kernen. Daarom wordt de komende jaren geïnvesteerd op het aanbod van toegankelijke accommodaties die aansluiten bij de wensen van de inwoners.

2.3 Ruimtelijk domein

Sinds de start van de nieuwe gemeente wordt hard gewerkt aan een Hoeksche Waard waar het goed wonen, werken, ondernemen en recreëren is. Hierin wordt een constante balans gezocht tussen belangen en ruimte. Ook stonden we voor een aantal grote uitdagingen als gevolg van diverse ontwikkelingen. Denk bijvoorbeeld aan de stikstofcrisis, met grote impact op zowel de bouw als het beeld van de boeren. Of de verandering van het Nederlandse klimaat, die duidelijk bleek toen de gemiddelden voor het ‘normale weer’ in ons land per 1 januari 2021 drastisch veranderden. En corona had ook een grote impact op de plaats en de manier waarop we wonen, werken en recreëren – en de manier waarop we ons tussen die bezigheden verplaatsen.

De afgelopen periode is gelijktijdig met de uitvoering van de energievisie gewerkt en gebouwd aan de brede opgave om de samenleving te verduurzamen. Een transitie die iedere inwoner, ondernemer, maatschappelijke organisatie en overheidspartij raakt en waarbij al het creatief vermogen in de samenleving geactiveerd moet worden. In de brede transitieopgave gaat het allang niet meer alleen over de energietransitie alleen. Een circulaire samenleving, waar afval niet meer bestaat, een betere balans ontstaat tussen mens en natuur (biodiversiteit) en de aanpak om onvermijdelijke klimaatwijzigingen op te vangen, zijn net zo belangrijk en vragen een samenhangende aanpak.

Het klimaat houdt de inwoners van Nederland bezig. En het ziet ernaar uit dat dit niet snel verandert. Een deel van de bevolking maakt zich zorgen om het klimaat en wenst daadkrachtige actie, terwijl een ander deel van de bevolking zich juist druk maakt om de acties die genomen worden. Zo ontstaat er debat over windmolens in de achtertuin, of de politieke ambitie om Nederland af te sluiten van het gas. Het tempo is een belangrijk onderwerp van debat en conflict. Ook tussen inwoner en (lokale) overheid. Denk aan Shell die door de rechter gemaand is om de duurzaamheidsambities versneld te realiseren. Maar ook aan de stikstofcrisis. De doelstellingen zullen blijvend effect hebben op de schaal en manier van landbouw.

De transitie raakt iedereen. Er zijn mensen die graag meer ‘groen willen doen’, maar daar geen geld voor hebben. Van biologisch eten, tot zonnepanelen tot een warmtepomp: de overschakeling naar een duurzame samenleving vraagt innovatie en vraagt bij aanvang investeringsgelden, die overigens op termijn prima renderend blijken te zijn. Hier ontstaat soms het begin van zogenaamde ‘energiearmoede’. Tegelijkertijd levert de transitie ook kansen voor ondernemers voor nieuwe verdienmodellen en innovatieve landbouw. De transitie zal de komende jaren niet alleen doorzetten, maar naar verwachting ook intensiveren.

Samen zorgen voor een goed economisch klimaat

De afgelopen jaren werkten we toe naar één economische aanpak op schaal van de Hoeksche Waard. Hierbij stond het vasthouden en versterken van een gezond economisch klimaat centraal. Waarin ondernemers beter ondernemen, boeren beter boeren en recreanten (nog) fijner recreëren. Dat deden we samen met het bedrijfsleven, het onderwijs, de agrarische gemeenschap en de bewoners van de Hoeksche Waard.

De Omgevingswet, die alle regels voor de leefomgeving bundelt, zal na inwerkingtreding hier een belangrijke bijdrage aan leveren. Alhoewel deze wet nog niet in werking is, heeft de gemeente Hoeksche Waard deze beweging wel al op volle vaart ingezet. Met andere woorden: ondanks dat de wet feitelijk is uitgesteld, werken wij al zo. Bijvoorbeeld door in het proces van de intake- en omgevingstafel, initiatieven vanuit verschillende disciplines, vakoverstijgend te beoordelen. Hierbij kijken we naar hun bijdrage aan onze opgaven en aan die van kwaliteit van het gebied en de locatie.

De Hoeksche Waard heeft een relatief kleine en open economie. Veel Hoeksche Waarders werken in de regio's Rotterdam-Rijnmond en Dordrecht. Mensen werken vaker thuis, in koffiezaken of op andere ontmoetingsplekken. Door de coronapandemie zien we hier een blijvende hybride vorm van werken ontstaan. Dit terwijl de behoefte aan fysieke samenwerkingsplaatsen toeneemt. Werkplekken die goed bereikbaar zijn en een deel uitmaken van gemengde functionele gebieden, winnen daardoor aan populariteit.

Veel bedrijven in de Hoeksche Waard hebben moeite om geschikte medewerkers te vinden. Het blijkt dat vooral de woningmarkt daarbij een frustrerende factor vormt. Materiële welvaart is lang niet het enige wat mensen belangrijk vinden. Veiligheid, inkomen, baanzekerheid en vooral huisvesting maken het verschil. We noemen dit ook wel een ‘brede welvaart’. Hoe groter deze brede welvaart in een regio is, hoe aantrekkelijker voor mensen en bedrijven om zich er te vestigen.

Ondernemerschap

Sinds de start van de gemeente wordt geïnvesteerd in een goede relatie met externe partners. De laatste jaren heeft de aard van dit ondernemerschap zich sterk ontwikkeld. Deels is dit het gevolg van de ontwikkeling naar de informatiesamenleving en de groei die nieuwe technologieën kunnen opleveren, zoals het Internet of Things (IoT), Big Data en Artificiële Intelligentie (AI). Daarnaast ontstaan er ook nieuwe vormen van (sociaal) ondernemerschap als gevolg van de transformatie en vernieuwingen in het sociaal domein. Het gaat hierbij om mengvormen tussen formele economie en meer informele sociale economie. Denk aan buurtzorg, buurtdiensten, buurtbedrijven, coöperaties, buurtrestaurants, huiskamerverkopen. Maar ook om vormen van ruilhandel, gedeelde consumptie. Bijvoorbeeld Swapstyle (spullen delen), My Wheels en WeGo (auto delen) en huizenruil.

Daarnaast zien we een trend dat bedrijven minder producten verkopen en meer product-dienstcombinaties verhuren. Dit kan zorgen voor positieve sociale en economische effecten maar kan ook leiden tot oneerlijke concurrentie. Nieuwe vormen van ondernemerschap, producten en diensten ontwikkelen zich in de transitie naar meer duurzame economie en samenleving. Hiervoor is veel ondernemerschap nodig. Of deze dynamiek en ondernemingszin voldoende aanwezig zijn, is zeer de vraag met ontgroening en vergrijzing.

Hoeksche Waard in verbinding met de omgeving

De afgelopen jaren is gewerkt aan goede bereikbaarheid van de stedelijke gebieden, de verbinding van de dorpen en het terugdringen van de impact van mobiliteit op de leefbaarheid. In dezelfde periode nam het aantal inwoners van de Hoeksche Waard toe. Deze trend zet naar alle waarschijnlijkheid door de komende jaren. Tegelijkertijd zijn er steeds meer mensen die buiten het eiland werken. De verwachting is dat de mobiliteit van, naar en binnen de Hoeksche Waard de komende jaren toeneemt. Als gevolg van de coronapandemie laat de drukte op de wegen zich lastiger voorspellen dan een jaar geleden. Het Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid (KIM) verwachtte 2019 nog 23% meer vertragingen in 2023. Voor het openbaar vervoer is de inschatting dat het gebruik pas in 2025 weer terug op niveau van begin 2020 is.

Alhoewel de mobiliteit zich lastig laat voorspellen, geldt dat niet voor de capaciteit van het wegennetwerk. Tot 2025 staat de Hoeksche Waard in de steigers: er vinden werkzaamheden plaats aan de Kiltunnel, de Heinenoordtunnel, de Haringvlietbrug en de N217. De staat van – en werkzaamheden aan – de Haringvlietbrug zijn nu ineens heel actueel geworden. Deze ingrepen leiden tot forse overlast en economische schade. Daarbij is de verwachting dat de bezetting van het openbaar vervoer en doelgroepenvervoer verder zal afnemen en daarmee minder rendabel wordt. Hierdoor zou het aanbod van openbaar vervoer in de Hoeksche Waard kunnen teruglopen. Met als gevolg dat de reisafstanden langer worden en dat gebruikers van het openbaar vervoer in gebieden als de Hoeksche Waard, het voorzieningenniveau zullen zien teruglopen.

Prettig blijven en kunnen wonen

Landelijk is een groot tekort aan woningen. De afgelopen jaren is de vraag naar betaalbare woningen van elk soort enorm toegenomen. Het lukt starters niet om hun eerste koopwoning te bemachtigen, waardoor ze gedwongen zijn te blijven wonen in (sociale) huurwoningen of het ouderlijk huis niet kunnen verlaten. Omdat doorschuiven niet mogelijk is, zitten mensen vast in sociale huurwoningen. Dat is problematisch, want daarmee zijn er steeds minder sociale huurwoningen voor kwetsbare inwoners en mensen met een kleine portemonnee.

Ook in de Hoeksche Waard blijft de druk op de woningmarkt onverminderd hoog. Er is gebrek aan alle categorieën woningen in alle dorpen van de Hoeksche Waard. Hierdoor staat ook de betaalbaarheid van woningen onder druk. De regio kende de afgelopen jaren een vraag van 500 woningen per jaar, terwijl er maar zo'n 300 woningen per jaar bij kwamen. Dit verklaart de terugloop in het aanbod op de Hoeksche woningmarkt: van 1059 in 2017 naar 283 in 2020. De provincie Zuid-Holland geeft ruimte om woningbouwontwikkelingen in de Hoeksche Waard van de kant te krijgen en heeft de verwachte woningbehoefte voor de periode 2021-2030 bijgesteld van 2550 naar 3300 woningen. Om hierin te voorzien willen we tot 2030 zo'n 500 woningen per jaar realiseren.

Deze ontwikkelingen krijgen landelijk veel aandacht. Toch lijkt een kentering nog niet aangebroken, waardoor starters en jonge huishoudens vertrekken naar plaatsen waar wel betaalbare woningen te vinden zijn. Om de vitaliteit van de leefomgeving in de landelijke omgeving te behouden, wordt in toenemende mate naar de gemeente gekeken om hier een stevige rol te pakken. Het aanjagen van ontwikkelingen in kleinere dorpen wordt niet vanzelfsprekend door de markt opgepakt.

2.4 Corona

De coronapandemie snijdt door alle vakgebieden heen. Het heeft sommige bestaande ontwikkelingen versneld, zoals de digitalisering, plaats- en tijdsafhankelijk werken en een verduurzaming in de energiesector. Andere ontwikkelingen zijn daarentegen ruw tot een halt gebracht. Daarom beschrijven we hier kort de impact die corona heeft gehad op het fundament van de Hoeksche Waard en schetsen we de verwachtingen van de nasleep op onze regio.

Sociaal werkgebied

De uitbraak van het coronavirus en de genomen maatregelen raken iedereen. De impact op het sociaal domein is groot. We zien dat de crisis, met bijkomende effecten, vooral onze inwoners raakt die al kwetsbaar zijn. De verschillen zijn vergroot op alle levensgebieden. Door de coronapandemie zijn de toekomstige opgaven voor volksgezondheid en zorg nog urgenter geworden. Corona legt als het ware een vergrootglas op de kwetsbaarheden en problemen. Ons gedrag lijkt ongezonder te worden. Roken en overgewicht, twee belangrijke risicofactoren voor hart- en vaatziekten en kanker, lijken gemiddeld toe te nemen. Dit onderstreept het belang van preventie en de beweging naar de voorkant.

Een belangrijk volksgezondheidsvraagstuk was al dat er steeds meer oudere mensen komen die extra kwetsbaar zijn. Juist voor deze mensen vormt COVID-19 een extra risico. Deze ouderen wonen steeds langer zelfstandig en krijgen steeds meer te maken met dementie en andere complexe gezondheidsproblemen. Voor deze groep zal het met de aanwezigheid van een coronavirus veel lastiger zijn om goede zorg en ondersteuning te kunnen ontvangen. Verder zien we dat de druk op de mentale gezondheid van jongeren en jongvolwassenen verder verhoogd wordt. Bijvoorbeeld door beperkte sociale interactie, onderwijs op afstand, het wegvallen van stagemogelijkheden en een arbeidsmarkt met een minder florissant vooruitzicht. Overigens zien we dat de mentale gezondheid ook onder druk komt bij andere leeftijdsgroepen.

Vanaf het begin van deze crisis hebben we er, in nauw overleg met betrokken (zorg)partijen, alles aan gedaan om ondersteuning en zorg voor de kwetsbare mensen zo goed mogelijk door te laten gaan. De gemeentelijke dienstverlening is op onderdelen aangepast en extra maatregelen zijn genomen. Samen met maatschappelijke partners is de gemeente in staat gebleken om onder grote druk snel en inventief zaken voor onze inwoners te regelen. Ook zien we dat binnen zorg en onderwijs grote stappen zijn gezet om het menselijk contact slim te combineren met nieuwe, vaak digitale technologische mogelijkheden. Er zijn tal van andere (lokale) initiatieven bij ondernemers, maatschappelijk middenveld, kerken en inwoners ontstaan. Zeer waardevolle initiatieven in deze toch bijzondere en moeilijke periode, die de veerkracht en verbondenheid van de Hoeksche Waardse samenleving tonen. De daadwerkelijke impact van de crisis zal pas later in de tijd duidelijk(er) worden.

Gedurende de tijdelijke sluiting van scholen en kinderopvang heeft de gemeente de noodopvang van (kwetsbare) kinderen gecoördineerd. Onderwijs, Kinderopvang en andere maatschappelijke en zorgpartners sloegen de handen ineen om de nadelige effecten voor kinderen zo veel mogelijk te voorkomen en/of te beperken. De effecten van de maatregelen in het onderwijs zijn nog niet bekend. Voor het herstel en de ontwikkeling van het onderwijs tijdens en na de corona heeft het Rijk het Nationaal Programma Onderwijs (NPO) in het leven geroepen. Wij hebben een belangrijke rol toebedeeld gekregen voor voorschoolse educatie en het funderend onderwijs en we moeten zorgen voor een lokale, integrale en meerjarige aanpak, als aanvulling op de plannen van de scholen. We kiezen er voor deze te integreren in onze lokale aanpak voor onderwijskansen.

Naast het NPO is er een uitgebreid, landelijk steunpakket, gericht op het welzijn van jeugd en jongeren. Dit heeft onder andere betrekking op Perspectief voor Jongeren, het Jongerenwerk, Mentale ondersteuning van Jongeren en Ontmoetingen voor Jeugd.

Ruimtelijk werkgebied

Corona heeft de economie zwaar geraakt. Dit geldt met name voor de horeca, retail, vrijetijdssector, evenementenorganisatoren, marktondernemers, dienstverleners en zzp'ers. Kort na het uitbreken van de pandemie is er vanuit het 'Actieplan economische gevolgen voor ondernemers' noodsteun aan ondernemers en verenigingen verleend. Daarnaast werd de horeca ondersteund door het uitbreiden van terrassen, het niet in rekening brengen van marktgelden, webinars over cybercriminaliteit, online zichtbaarheid en het stimuleren van Koop Lokaal. Verenigingen en stichtingen werden daar waar nodig en mogelijk (financieel) ondersteund.

Corona heeft ook veel ontwikkelingen versneld. Zo hebben bezorgdiensten en webwinkels een enorme vlucht genomen. Kantoren, wegen en winkelstraten waren leeg. En consumenten deden hun dagelijkse boodschappen meer bij de boer. Deze veranderingen hebben een impuls gegeven aan het debat over de houdbaarheid van het huidige economische systeem dat tegen haar ecologische grenzen aanloopt. Het is nog gissen hoe dit zich in de komende jaren verder zal ontwikkelen.

Ook nu de meeste maatregelen zijn opgeheven, merken we nog steeds de gevolgen. Hoewel de economische klap in Zuid-Holland relatief minder hard is dan in andere regio's is de verwachting dat het herstel vanaf 2021 in Zuid-Holland minder snel zal verlopen dan in de andere provincies. Dat hangt samen met de minder gunstige sectorstructuur van de Zuid-Hollandse economie. Al voor corona bevonden een aantal voor Zuid-Holland belangrijke clusters (havenindustriële complex, water- en delta technologische cluster, tuinbouw) zich in de volwassen fase van de zogenaamde clusterlevenscyclus. Kenmerkend voor deze clusters is een beperkte banendynamiek en groeivermogen. Daarbij is er veel onzekerheid over het herstel: Hoe wordt dit aangepakt? Komt er een volgende golf? Zullen we opnieuw in een lockdown belanden? Blijft er dan ook financiële ondersteuning vanuit het Rijk? Deze onzekerheden hebben een verlamrend effect op de economie en de gemoedsgesteldheid van de bevolking. De verwachting is dat het lang zal duren voordat de economische en sociale schade volledig duidelijk is en ingehaald wordt. De economische gevolgen voor inwoners en met name ondernemers, zullen pas echt goed zichtbaar worden na het beëindigen van de grootschalige steunmaatregelen van de centrale overheid.

Bestuurlijk werkgebied

Op Europees niveau staat de coronacrisis hoog op de politieke agenda. Met het programma NextGenerationEU is een tijdelijk herstelinstrument van meer dan 800 miljard euro in het leven geroepen dat moet helpen de onmiddellijke economische en sociale schade ten gevolge van de coronapandemie te herstellen. Na COVID-19 zal Europa groener, digitaal en veerkrachtiger zijn, en ook beter voorbereid zijn op de huidige en toekomstige uitdagingen. Het is een eenmalige kans om sterker uit de pandemie te komen, onze economie te transformeren, kansen en banen te creëren voor het Europa waar we willen leven. Vanuit nationale herstelplannen kunnen lidstaten een aanvraag doen vanuit de beschikbare middelen. Hoe het Nederlandse herstelplan eruit komt te zien en hoe het Rijk deze middelen gaat inzetten is nog niet bekend. In de Regio Deal verkennen we met onze samenwerkingspartners hoe wij sterker uit deze crisis kunnen komen en hoe wij (bovenlokale) middelen hiervoor kunnen aanspreken.

Op heel veel vlakken is onze manier van samenleving (tijdelijk) aangepast. Als ambtelijke organisatie moesten we nieuwe manieren zoeken om ons werk te doen. Maar het vroeg ook een andere inzet op de domeinen van veiligheid en voor de organisatieprincipes dorpsgericht-, opgavegericht werken en 100 procent dienstverlenend. Ook participatie, dat voor de coronacrisis al hoog op de politieke en beleidsmatige agenda stond, komt als nog urgenter vraagstuk naar voren. Daarnaast is de manier waarop we (samen)werken sterk gewijzigd de afgelopen maanden. Waar thuiswerken en thuis onderwijs volgen eerst niet mogelijk was, zijn inmiddels forse investeringen gedaan en digitale systemen ingericht om dat wel mogelijk te maken. We hebben ervaring opgedaan met het managen op afstand van medewerkers en projecten.

3. Toekomstige maatschappelijke thema's

Als we door onze oogharen kijken naar wat we zagen en zien gebeuren in de Hoeksche Waard, dan ontstaat er een beeld. Als we onze ogen sluiten en ons de Hoeksche Waard in 2030 voorstellen, dan gebeurt er iets met ons gevoel. Want we kunnen nu eenmaal niet voorspellen hoe ons eiland eruitziet over een decennia, maar we hebben wel een wensbeeld. Een wensbeeld van een vitaal, verbonden en bloeiend eiland, met een eigen karakter. Als we dat beeld afzetten tegen wat we zien en zagen gebeuren, tekenen zich een aantal maatschappelijke thema's af. Thema's waar we wat mee moeten of willen. Omdat we ontwikkelingen willen stimuleren of juist proberen te keren, omdat we meebewegen met wet- en regelgeving of met andere tendensen.

Deze maatschappelijke thema's worden in dit hoofdstuk beschreven vanuit het perspectief van de samenleving: de informatiesamenleving, de duurzame samenleving, de inclusieve samenleving en de samenleving in verbinding met de omgeving. We beginnen elke beschrijving met een ambtelijke denkrichting van de Hoeksche Waard in 2030. Daarin beschrijven we hoe we ons voorstellen dat ons eiland, bekeken vanuit die samenleving, er uit ziet in 2030. Hiermee schetsen we een beeld van de toekomst, zonder de ogen te sluiten voor de ontwikkelingen en situatie van vandaag. Dit beeld wordt gevolgd door thema's die nu belangrijk zijn of dat snel worden.

Corona staat ook als maatschappelijk thema beschreven. Alhoewel corona, of een gelijksoortige pandemie, hopelijk niet tot de realiteit van 2030 behoort, is het ook nog geen deel van de geschiedenis. De pandemie is nog niet voorbij en het is nog onduidelijk welke gevolgen deze zal hebben – en tot wanneer deze gevolgen voelbaar zullen zijn.

Integraliteit

In deze verkenning hebben we gekozen voor een bepaalde ordening van maatschappelijke thema's. Deze thema's hadden echter ook op talloze andere manieren geordend kunnen worden. Zij staan namelijk niet op zichzelf, maar altijd in verhouding tot elkaar. Wanneer we kijken naar de dynamiek van de grote maatschappelijke vragen wordt het steeds duidelijker dat oplossingen alleen gevonden kunnen worden in een integrale benadering. Deze thema's raken in hoog tempo en in toenemende mate met elkaar verbonden. Dit wordt niet alleen door ons, maar ook door andere overheidslagen geconstateerd. Denk aan de Omgevingswet, waarin alle wetten over de leefomgeving zijn gebundeld. Tussen de maatschappelijke thema's in dit hoofdstuk zijn zo ook talloze verbindingen te leggen. Draaien aan een knop heeft directe invloed elders op het schakelbord.

We hebben woningen nodig, die het liefst ook nog levensloopbestendig en duurzaam zijn. Maar hoe verhoudt dit zich tot de natuur en de directe omgeving? En wat betekent het voor het soort woningen als we meer en meer plaats- en tijdonafhankelijk werken? Kinderen kunnen hun lessen online volgen en de norm van 'naar kantoor' gaan, is aan het verschuiven. Corona heeft dit proces alleen maar versneld. Dit vraagt een andere dienstverlening van de lokale overheid, maar betekent ook dat inwoners mee moeten kunnen blijven doen. Dit vraagt weer nieuwe vaardigheden, maar ook om kosten voor apparatuur en internet. Die digitale infrastructuur moet er bovendien wel liggen. De toegankelijkheid moet goed zitten. Dat geldt niet alleen voor de digitale, maar ook voor de fysieke en sociale omgeving. Dat betekent dat er drempels weggehaald moeten worden, letterlijk en figuurlijk. Dat is een voorwaarde voor een goed functionerende fysieke infrastructuur. Die op haar beurt weer nodig is voor een sterke sociale basis.

Er vallen, kortom, talloze verbindingen te leggen. Dit vraagt niet alleen om een integrale benadering van de thema's, maar ook om integraliteit tussen de thema's onderling. Er ligt voor iedere soort samenleving een gedeelde behoefte, zorg of een gedeeld verlangen. In de maatschappelijke thema's ligt een mogelijkheid besloten om deze te adresseren. Tegelijkertijd levert deze integraliteit ook dilemma's op, die het maken van duidelijke keuzes, noodzakelijk maken.

3.1 Inclusieve samenleving

Ruimte voor verbinding en betrokkenheid

In 2030 is de Hoeksche Waard nog steeds een gebied dat ruimte geeft voor het maken van eigen keuzes. Waarin iedereen mee kan doen en zeggenschap heeft over het eigen leven. Waarin jongeren zich thuis voelen, gezinnen aan een toekomst kunnen bouwen en ouderen kunnen blijven wonen. De lokale overheid zet samen met haar partners in op het voorkomen van problemen. Ontstaan ze toch, dan worden ze in de kiem gesmoord. Er ligt een sterke sociale basis, waardoor mensen elkaar helpen en kennen. Dat werpt zijn vruchten af voor iedereen: van de buurman met psychiatrische problematiek uit Puttershoek, de vereenzaamde student uit Oud-Beijerland en het Syrische gezin in Maasdam.

Bouwen aan een sterke sociale basis

In de Hoeksche Waard ligt een sterke sociale basis. Daar bouwen we op verder. Dat is belangrijk, want een sterke sociale basis maakt dat een gemeenschap een gemeenschap is en als zodanig goed blijft functioneren. Deze basis bestaat uit twee delen. De fysiek aanwezige infrastructuur, zoals de voorzieningen, inrichting van de wijk en de juiste woningen, en de sociale basisinfrastructuur waarin inwoners, professionals en gemeenteambtenaren met elkaar een gemeenschap vormen. Wij willen werken aan een slimme verbinding tussen de fysieke en sociale infrastructuur. Op deze manier kan tweedeling en polarisatie in de samenleving verminderd of voorkomen worden. Dit doen we door het faciliteren van informatie- en ontmoetingsplaatsen en lichte vormen van ondersteuning. We geven onze inwoners een stem, spreken hun kwaliteiten aan en versterken deze waar we kunnen. Daarnaast stimuleren we het hulp-organiserend vermogen van onze inwoners, gaan we ongelijkheid en uitsluiting tegen en zetten we vol in op burgerinitiatieven.

Toegankelijk Hoeksche Waard

De komende dertig jaar neemt het aantal 85+'ers in de Hoeksche Waard met 350% toe. Ondertussen neemt het potentieel van mantelzorgers en de beroepsbevolking in onze regio met zo'n 20% af. Tel hierbij op dat mensen vaker langer zelfstandig thuis blijven wonen en dat de zorg alsmaar decentraliseert en het beeld wordt duidelijk: de beschikbaarheid en betaalbaarheid van de voorzieningen staan zwaar onder druk. Om iedereen mee te kunnen laten doen, moeten deze voorzieningen toegankelijk zijn en blijven. Dit vraagt om levensloopbestendige woningen, waardoor geen onnodige aanspraak op de zorg hoeft te worden gedaan. Om een laagdrempelige informatievoorziening, ook voor digibeten, anders- en laaggeletterden. En om een drempelloze toegang tot de bus, het gemeentehuis, de openbare ruimte en andere voorzieningen.

Voorkomen als middel voor een probleemvrij(er) leven

Veel mensen kunnen zichzelf prima redden. Ook als ze tegenslagen krijgen te verduren, zoals ontslag, het verbreken van een relatie, ziekte of een financiële tegenvaller. Dit doen ze zelfstandig of met hulp uit hun omgeving. Een goede sociale basis maakt de kans op succes groter. Maar dit is niet voor iedereen genoeg. Voor sommige mensen zijn zulke gebeurtenissen het startpunt van een kantelpunt, waarna grotere problemen ontstaan. Hierdoor kunnen mensen niet meer volwaardig meedoen aan de samenleving. Het oplossen van deze problemen drukt zwaarder op mens en maatschappij. Want het herstellen kost meer geld, tijd en (professionele) hulp. Met preventieve interventies willen we voorkomen dat een tegenslag doorslaat naar een probleemsituatie. We reiken de juiste zorg op de juiste plaats en op het goede moment aan.

Er zijn verschillende van dit soort interventies. Bijvoorbeeld collectieve interventies, gericht op het verbinden van mensen met een vergelijkbare vraag of behoefte. Maar denk ook aan schuldinterventies. 72% van de Nederlandse huishoudens met lichte geldproblemen is onzichtbaar. Als ze eenmaal hulp vragen, is de situatie vaak zeer ernstig en de schuld groot: gemiddeld 40.000 euro. Jeugdpreventie heeft een enorme impact: hoe eerder wordt ingegrepen, hoe kleiner de kans dat sociale problemen zich op latere leeftijd ontwikkelen. De economische waarde van het jongerenwerk wordt in Nederland geschat op 45 miljoen euro. Met andere woorden: de waarde van preventie is groot, maar voor een mensenleven niet in geld uit te drukken.

Dilemma's

De geschetste maatschappelijke ontwikkelingen hebben grote gevolgen voor het wonen en vraag en aanbod van zorg- en welzijnsdiensten in de Hoeksche Waard. Zowel de vergrijzing, het vaker en langer zelfstandig thuis wonen, de decentralisatie van de zorg en de toename van complexiteit in de samenleving zetten de betaalbaarheid en de beschikbaarheid van voldoende, kwalitatieve zorg en ondersteuning verder onder druk. Een greep uit de dilemma's die dit met zich meebrengt:

- Snel en goedkoop óf levensloopbestendig bouwen?
- Sturende óf samenwerkende rol voor de gemeente?
- Richten we onze inspanningen de 'happy few' van het merendeel óf op maatwerk voor onze kwetsbare inwoners?
- De focus leggen op het voorkomen en verminderen van ernstige problematiek óf op het oplossen van meervoudige problematiek?

Wij bouwen voort op:

- Uitvoeringsprogramma Wonen Welzijn Zorg
- Lokaal transformatieplan Jeugd
- Arbeidsmarktagenda
- Brievenwasserette
- Organiseren wijkteams en vroegsignalering
- Manifest 'Iedereen doet mee'
- Uitvoeringsagenda samen tegen armoede
- Regiodeal Zuid-Hollandse Delta

3.2 Duurzame samenleving

Ruimte voor duurzame aanpassingen aan onze leefruimte

In 2030 kunnen onze kinderen en kleinkinderen nog net zo genieten van de Hoeksche Waard al wij dat nu doen. Daarom is de regio in 2040 klimaatneutraal. De uitstoot van broeikasgassen zoals CO₂, is netto nul. Dat betekent dat we de uitstoot verminderen waar we kunnen en compenseren waar dat niet mogelijk is. Er heeft een transformatie plaatsgevonden van de industriële, naar de duurzame samenleving. Deze verandering heeft impact op ons leven en onze leefruimte. Veel is veranderd. Van het landschap, de openbare ruimte en de gebouwde omgeving, tot nieuwe sociale verbanden en een andere kijk op economische waarden.

Anders kijken naar het bekende: het stimuleren van duurzaam denken en doen

We zijn de eerste generatie die de gevolgen van klimaatverandering merkt en de laatste generatie die er iets aan kan doen. Deze ontwikkeling raakt iedereen en iedereen heeft een rol hierin te spelen. Maar weten is nog geen doen. Daarbij is het niet eenvoudig een nieuwe balans te vinden tussen welzijn en welvaart. Dat is een worsteling voor ons als lokale overheid, maar ook voor onze inwoners. Daarom willen we duurzaam gedrag stimuleren door mensen anders te laten kijken naar bijvoorbeeld energie, producten en maatregelen in het om het huis. We reiken de hand naar iedereen die het op eigen kracht niet redt, of geven een flinke zet wanneer het nodig is. Zodat we verduurzaming stimuleren, faciliteren en regisseren in een tempo dat past bij de Hoeksche Waard.

Aanpassen voor een duurzame toekomst: klimaatadaptatie en energietransitie

Groen en open: dat is de Hoeksche Waard. Daar zijn we trots op en dat willen we behouden. Daarom beschermen we onze regio tegen het stijgen van de zeespiegel, flinke hoosbuien en lange periodes van droogte door de leefomgeving te (her)inrichten. Zo voorkomen we schade waar we kunnen door middel van klimaatadaptatie.

Tegelijkertijd willen wij als Hoeksche Waard de regio niet negatief beïnvloeden. Daarom werken we aan een klimaatneutraal Hoeksche Waard. Dit kan alleen door de overgang te maken naar andere soorten van dominante energievoorzieningen. Bijvoorbeeld van het gebruik van fossiele brandstoffen naar duurzame vormen van energie. Daarom maakt de energietransitie een belangrijk deel uit van onze aanpassingen voor een toekomstbestendig Hoeksche Waard. Wij willen veranderen, maar deze transitie verandert onze levens en samenleving ook.

Zuinig zijn op wat er al is: biodiversiteit en circulaire economie

Mensen zijn grootgebruikers van deze planeet. En dat is niet zonder gevolgen. De grondstoffenvoorraad is eindig en raakt snel op. Daarom willen we dat wat gebruikt is, hergebruikt wordt. Zo behouden de grondstoffen die al circuleren hun waarde. Als afval niet meer bestaat, is het restant een circulaire economie. Dit levert nog meer op, zoals nieuwe markten en meer werkgelegenheid. Ook maakt het minder afhankelijk van de import van grondstoffen.

Ons rentmeesterschap heeft ook gevolgen voor het evenwicht in de natuur. Als gevolg van ons gebruik van grondstoffen en onze omgeving, neemt de variatie in soorten planten en dieren in een hoog tempo af. We kunnen de variëteit behouden door de openbare ruimte anders in te richten, verbindingen te leggen tussen de natuurgebieden en te investeren in agrarisch natuurbeheer.

Dilemma's

De grote dilemma's van de komende jaren gaan over de transitiepunten. De spanningspunten tussen de klassieke economische uitgangspunten en ecologische uitgangspunten. Het gaat over kwaliteit of kwantiteit. Over lastige keuzes over de inrichting van de openbare ruimte, de duurzaamheidsambities bij nieuwbouwprojecten voor woningen en bedrijven, de herinrichting van ons landschap vanwege de transitie in de landbouw en energievraagstukken. Dit zijn onvermijdelijke veranderingen. Tegelijk is het ook de zoektocht naar het juiste tempo waarin de samenleving mee kan en de Hoeksche Waard zo vitaal blijft. Het is ook een zoektocht naar de juiste keuzes binnen het financiële huishoudboekje van de gemeente, het bedrijfsleven en onze inwoners. Een greep uit de dilemma's die dit met zich meebrengt:

- Snel en goedkoop bouwen óf duurzaam bouwen?
- Duurzaam inkopen óf goedkoop inkopen?
- Goedkoop beheer openbare ruimte óf duurzaam beheer openbare ruimte?
- Verandering afdwingen met regelgeving en externe druk of verleiden tot intrinsieke verandering en daar langer de tijd voor nemen?

Wij bouwen voort op:

- De Regionale Energiestrategie
- De transitievisie Warmte en de uitwerking naar wijkuitvoeringsplannen
- De realisatie van de projecten uit de uitvoeringsprogramma's Energieneutraal 2040, circulaire economie, biodiversiteit en klimaatadaptatie
- Innovatieve landbouw
- Regiodeal Zuid-Hollandse Delta

3.3 Informatiesamenleving

Ruimte voor de informatiesamenleving met menselijke maat

In 2030 glijden zelfrijdende auto's over de weg, worden in tal van sectoren de mbo- en hbo-functies voor het uitvoeren van gestandaardiseerde werkzaamheden in hoog tempo vervangen door robots en volledig gedigitaliseerde processen en slaat door Artificiële Intelligentie (AI) de wifi thuis automatisch uit wanneer de kinderen stiekem hun huiswerk aan de kant schuiven voor Netflix. Of... niet. We worden van alle kanten bestookt met digitale innovaties. De ontwikkelingen gaan razendsnel. Het valt echter niet te voorspellen welke richting ze opgaan. Als Hoeksche Waard bewegen we nu al mee. Daarom werken we – in navolging van de Europese Unie, het Rijk en de provincie – samen met onze partners aan een digitaliseringsagenda. Zodat er niemand verdwaald raakt in het digitale landschap, we de vruchten plukken van innovaties en ondertussen onze digitale dienstverlening op peil houden.

Informatiesamenleving als maatschappelijk vraagstuk

Mensen kijken bij 'normaal gebruik' per dag 2617 keer op hun smartphone. Het internet valt niet meer weg te denken uit het leven van alledag. De afgelopen twintig jaar heeft de opkomst van het internet zo'n vlucht genomen dat we plaats- en tijdonafhankelijk kunnen werken, talloze digitale lespakketten gebruikt worden in het onderwijs en zorg steeds vaker van afstand kan worden geleverd.

Niet iedereen is meegegaan in deze veranderingen. Rond de 2,5 miljoen Nederlanders vinden het lastig om te werken met een computer, smartphone of tablet. 1,2 miljoen Nederlanders hebben nog nooit internet gebruikt. Hoeveel Hoeksche Waarders dit zijn, weten we niet. Wel dat in een vergrijzend en ontgroenend Hoeksche Waard aangenomen mag worden dat ook hier mensen digitaal buitengesloten worden. Dat terwijl juist de digitalisering de oudere Hoeksche Waarder kansen biedt, om de kwaliteit van leven te verbeteren, zo lang mogelijk gezond en zelfredzaam te blijven en de regie te houden op de eigen zorg.

Weerbaarheid en zekerheid

De criminaliteitscijfers verschuiven van het fysieke domein naar de digitale wereld. Door de snelle toename van digitale producten en diensten, wordt ook het risico op een ander soort criminaliteit groter. En daarmee de kwetsbaarheid van mensen die nog niet bekend zijn in het digitale landschap. Zij zijn ook gevoeliger voor nepnieuws en informatiebubbel. Daarom willen we werken aan digitale weerbaarheid. Zodat we problemen kunnen voorkomen en – als ze dan toch ontstaan – we snel kunnen ingrijpen. Ook zetten we ons in om er zeker van te zijn dat de digitale diensten die we zelf aanbieden, veilig en betrouwbaar zijn.

Dienstverlenend

We kunnen online winkelen, zaken doen met de gemeente, bankieren, de belastingaangifte doen. We organiseren werk, onderwijs en zorg digitaal – en op afstand. De coronapandemie heeft laten zien dat dat zeker niet zonder slag of stoot gebeurt, maar wel lukt. En nu we eenmaal weten wat hybride werken ons brengt, gaan we ook niet meer helemaal terug naar het 'oude werken'. Digitale dienstverlening is onderhand de norm is geworden in het bedrijfsleven. En de overheid volgt.

Mensen zijn mondiger en willen op een andere manier contact met de overheid. Als lokale overheid vinden wij het belangrijk onze inwoners te betrekken bij besluitvormingsprocessen. We werken aan een betere digitale dienstverlening, die past bij de tijd en bij de veranderende verhouding met de overheid. Er lag al duidelijke visie op de ontwikkeling van informatiemanagement (I-visie, 2020-2023). Nu is het tijd om dienstverlening op de (digitale) agenda te zetten. Dit niet alleen voor onze inwoners, maar ook om talent aan te trekken en te behouden binnen de ambtelijke organisatie. Want ook daarvoor geldt: terug naar het 'oude normaal' gaan we nooit meer helemaal.

Dilemma's

Op het gebied van de digitalisering is veel mogelijk en gaat de ontwikkeling in een razendsnel tempo. Hierbij komen al snel vraagstukken om de hoek kijken als het gaat om ethiek, veiligheid en privacy. De weg naar een informatiesamenleving is onvermijdelijk en al ingezet. Het is daarbij de zoektocht naar het juiste tempo waarin de samenleving en het bedrijfsleven mee kan in deze beweging en de menselijke maat overeind blijft. Een greep uit de dilemma's die dit met zich mee brengt:

- Actief stimuleren en activeren van de samenleving en het bedrijfsleven over kansen óf risico's rondom de informatiesamenleving of dit overlaten aan anderen (overheidslagen of markt)?
- Digitale verantwoordelijkheid aan de overheid toebedelen of bij de markt en de maatschappij houden?
- De digitale dienstverlening volledig toespitsen op de 'happy few' óf ruimte bieden voor maatwerk?

Wij bouwen voort op:

- Glasvezel Hoeksche Waard
- MKB Deal digitalisering Zuid-Hollandse Delta en provincie Zuid-Holland
- Inzet op digitale geletterdheid, mediawijsheid, weerbaarheid en cybercrime
- Digitale innovaties in de zorg (o.a. E-health Compaantablets)
- Interne doorontwikkeling digitale dienstverlening en informatiemanagement
- Regiodeal Zuid-Hollandse Delta

3.4 Hoeksche Waard in verbinding met de omgeving

Ruimte om te leven/ruimte voor balans

In 2030 is de Hoeksche Waard in evenwicht. Ons eiland is – na een periode van verschillende renovaties van toegangswegen en bruggen – weer goed bereikbaar. Het is er prettig thuiskomen, werken, ondernemen en recreëren. De Hoeksche Waard voedt ons met haar veeteelt, tuin- en landbouw. Het is een gebied dat de ruimte geeft om jezelf te zijn en om elkaar te geven. Deze balans is alleen mogelijk omdat er keuzes zijn gemaakt. Het maken van een keuze voor het een heeft directe invloed op het ander. Dat betekent niet alleen maar meer, maar vaak ook minder en soms zelfs niets doen. Dit doen we altijd in samenspel met onze omgeving. We hebben een stevige strategische samenwerking opgebouwd met onze buurgemeenten in de Zuid-Hollandse Delta. Op deze manier benutten we de kansen van het nabijgelegen stedelijk gebied, maar behouden onze groene Waard en Hoeksche waarden.

Bereikbaar thuisgevoel voor iedereen

Wij willen graag dat iedereen zich thuis voelt in de Hoeksche Waard. Ook als je hier niet thuis komt, maar wel werkt, onderneemt of recreëert. Dat vraagt een goede verbinding met het nabijgelegen stedelijk gebied en tussen de dorpen onderling. De verbetering van de huidige infrastructuur is daarvoor een vereiste. Voor iedereen die de Hoeksche Waard 'thuis' wil noemen, moeten er passende woningen zijn. Een grote uitdaging, in een tijd waarin de prijzen van koopwoningen recordhoogtes bereiken. Het bouwen naar behoefte aan woningen in de Hoeksche Waard is een uitdaging. Het bouwen van betaalbare woningen in de oververhitte markt een nog grotere. Om het laatste te kunnen realiseren, komen kwalitatieve wensen vanuit opgaves als duurzaamheid en zorg onder de druk te staan. Daarbij komt dat de vraag naar betaalbare woningen op dit moment eindeloos is, maar de beschikbare grond is begrensd. Niet alleen door de Oude Maas, Dordtse Kil, Hollands Diep en het Spui, maar ook door onze wens om ruimte te houden.

Ruimte is een vereiste om het gevoel van onze open Waard te beschermen. Ruimte voor de voedselproductie. Als voedingsbodem voor de Randstad is ruimte nodig voor gezonde bodems en vruchtbare samenwerking. Dit vraagt een andere kijk op de waarde van akkerbouw. Om het verzilveren van kansen op duurzame landbouw. Ook vraagt het ruimte voor recreatie. Toeristen komen vaak af op het open landschap en de natuur. Er moet ruimte blijven voor wandelaars, fietsers en natuurliefhebbers. Feit is dat onze ruimte beperkt blijft. Dat vraagt om inzet in continue integrale afweging en onderlinge balans. Onze ontwikkelagenda integrale gebiedsontwikkeling kan daar als instrument ondersteunend aan zijn.

Hoeksche Waard voor ondernemers en ondernemende inwoners

Nederland wil koploper zijn in de transitie naar een digitale en duurzame economie. Met het mkb als motor, is de lokale kracht de drijfveer van veel vernieuwing. Als lokale overheid willen we mkb'ers zo goed mogelijk faciliteren in het verzilveren van kansen, op het gebied van bijvoorbeeld verduurzaming en digitalisering. Zij zijn onmisbaar in de aanpak van grote maatschappelijke opgaves, op het gebied van zorg, voedsel en klimaat. Bijvoorbeeld door warmtepompen, die landelijk worden gesubsidieerd, te realiseren in Hoeksche huizen.

Het mkb maakt energie los. Dit trekt nieuwe arbeidskrachten aan. Dat is hard nodig, want de komende jaren ontstaat er in de Hoeksche Waard een krapte op de arbeidsmarkt. Naar schatting zal er binnen 10 jaar een tekort van 4.500 plaatsen zijn. Deze opgave kunnen we als lokale overheid niet alleen oplossen. Als gemeente kunnen we investeren in het onderwijs en een leven lang leren stimuleren, maar ook de samenwerking opzoeken met onze regionale partners en omliggende regio's. Hier liggen kansen om inwoners met een afstand tot de arbeidsmarkt te laten participeren in het arbeidsproces.

Een Hoeksche Waard waar het goed ondernemen is, vraagt om een evenzo goed ondernemersklimaat. Wij willen zowel slimme ondernemers als ondernemende slimmerds faciliteren. Daarom zetten we in op goed contact tussen de lokale overheid en ondernemers. Onze ambitie is hoog. We werken nauw samen binnen de Zuid-Hollandse Delta. Daarbij organiseren we rondom een gedeeld verlangen. Een gedeeld verlangen dat voortkomt uit economische impact, maar nooit ten koste gaat van de mensen en het eiland.

Dilemma's

Veel maatschappelijke thema's vragen ruimte. Of het nu gaat om onze innovatieve landbouw, woningbouw, duurzaamheid, natuur, mobiliteit of onze economie. Soms vullen deze thema's elkaar aan, maar regelmatig ook niet. De opgave zit in de zoektocht naar het verbinden van doelstellingen. Woningbouw kan bijvoorbeeld best zorgen voor verdere vergroening en meer biodiversiteit, mits er 'natuurinclusief' wordt ontwikkeld. Een greep uit de dilemma's die dit met zich mee brengt:

- Snel, goedkoop en veel bouwen voor de bestaande behoefte óf minder, maar duurzaam en levensloopbestendige woningen bouwen voor de toekomst?
- Woningbouw voor de arbeidsmarktdoelgroep óf de huisvesting van de arbeidsmarktgroep aan de markt over laten?
- Behoud van het open landschap óf deel van de ruimte bebouwen?
- Faciliteren van de koplopers van innovatieve landbouw óf inzet om het peloton van conventionele boeren meer in beweging te krijgen?
- Inspanningen plegen op de bereikbaarheid van de dorpen onderling of ervoor zorgen dat ieder dorp zijn eigen voorzieningen heeft?

Wij bouwen voort op:

- Een continue bouwstroom van 500 duurzame woningen per jaar, passend bij alle doelgroepen, in alle dorpen en woonbehoefte ook in te vullen door innovatieve woonvormen.
- Mobiliteitsagenda
- Foodlab Hoeksche Waard
- Ontwikkelagenda integrale gebiedsontwikkeling
- Vrijtijdseconomie
- Samenwerking Onderwijs Bedrijfsleven
- Uitvoeringskader detailhandel
- Gebiedsmarketing
- Regiodeal Zuid-Hollandse Delta
- Landschapstafel Haringvliet

3.5 (Post-)corona

Ruimte voor herstel en vernieuwing

De laatste maanden worden de maatregelen als gevolg van de coronapandemie langzaam afgebouwd. Er worden ontelbare vaccins per dag gezet. Het sociale en economische leven komt gestaag op gang: de wereld opent zich. Toch zijn er ook steeds meer berichten over nieuwe mutaties die hun opmars maken. Niet-westerse landen zijn zwaarder getroffen door de pandemie dan andere landen en nog niet overal worden in hoog tempo vaccins weggezet. Er is veel onzekerheid over de toekomst. Pas in 2030 zullen we weten of dit de periode is waarin de weg naar de post-coronasamenleving is ingezet, of dat dit simpelweg de opmaat naar een nieuwe lockdown was. Juist omdat de toekomst onzeker is, maar de invloed van Covid-19 op de beschreven maatschappelijke thema's groot, schetsen we hieronder de mogelijke invloed die corona op de ambtelijke organisatie en deze thema's zal hebben.

Mogelijkheid op herstel en vernieuwing

Corona heeft veel ontwikkelingen tot een piepend halt gebracht, terwijl andere zijn versneld. Dit biedt kansen voor vernieuwing, bijvoorbeeld voor inclusieve en duurzame economische groei, en vraagt om herstel van hetgeen dat beschadigd is. Dat brengt extra kosten met zich mee, die soms tijdelijk van aard zijn en een andere keer structureel blijken. Bijvoorbeeld voor het ondersteunen van inwoners die als gevolg van de crisis een groter beroep zullen doen op inkomensregelingen. Hiervoor moet zowel op alle overheidsniveaus worden gewerkt aan herstelbeleid. Zodat ook de zwaarst getroffen groepen zo goed mogelijk ondersteund worden.

Dit herstelbeleid heeft de grootste impact wanneer het gericht is op middellange en lange termijn. De verwachting is dat de nu voorspelde economische krimp op termijn leidt tot bezuinigingen en koopkrachtdalingen, met ongunstige effecten voor de leefsituatie. Dat betekent niet dat we geen aandacht moeten hebben voor de korte termijn. Op dit moment steunen de steunmaatregelen van het kabinet getroffen groepen, sectoren en ondernemingen financieel. Zo wordt de basis van de economie overeind gehouden. Deze steunpakketten zijn effectief, maar ook eindig. Daarbij zorgt de steunpakketten ook dat bedrijven die niet levensvatbaar zijn, toch nog bestaan. Het is lastig voorspellen hoe ondernemers en het mkb eraan toe zullen zijn wanneer deze steunpakketten beëindigd worden.

Zowel het Rijk als de Europese Unie werken aan het herstelbeleid. Met het programma NextGenerationEU is een tijdelijk herstelinstrument van meer dan 800 miljard euro in het leven geroepen dat moet helpen de onmiddellijke economische en sociale schade ten gevolge van de coronapandemie te herstellen. Vanuit nationale herstelplannen kunnen lidstaten een aanvraag doen vanuit de beschikbare middelen. Het internationale belang van het herstelbeleid maakt het mogelijk om slimme verbindingen te leggen. Zo kan de uitvoering van het Nederlandse Klimaatakkoord verbonden worden aan de investeringsagenda's van de Europese Green Deal. Hoe het Nederlandse herstelplan eruit komt te zien en hoe het Rijk deze middelen gaat inzetten is nog niet bekend. Voor het vormgeven van een herstelplan in de Hoeksche Waard kunnen wij voortbouwen op de samenwerking die wij met onze maatschappelijke partners hebben opgebouwd rondom het sociaal- economisch actieplan corona en de regionale samenwerking onder de vlag van Regio Deal.

Corona als lijm en splijtzwam in de samenleving

Corona heeft laten zien hoe sterk de sociale basis in de Hoeksche Waard is. En hoe belangrijk deze sterke sociale basis was om de coronaperiode door te komen. Met elkaar. Het heeft mogelijkheden laten zien om binnen zorg en onderwijs menselijk contact slim te combineren met nieuwe, vaak digitale technologische ontwikkelingen. Het is goed mogelijk dat deze slimme combinaties verder uitgebouwd en ingezet worden. Om de sociale basis verder te versterken, moeten we onze inwoners nog meer betrekken. Dit vraagt om investeringen op het gebied van participatie.

Tegelijkertijd heeft de pandemie de basis ook onder druk gezet. Als gevolg van corona zijn de verschillen vergroot op alle levensgebieden. De crisis heeft met name de meest kwetsbare inwoners geraakt en nog kwetsbaarder gemaakt. De druk op mentale gezondheid liep verder op. Dit geldt met name voor jongeren. Een goede gezondheid is een belangrijk thema geworden, terwijl mensen ongezonder gedrag zijn gaan vertonen. Het vaccinatieprogramma zorgt voor een situatie waarin er drie groepen zijn: gevaccineerde mensen, mensen die nog op een vaccin wachten en mensen die geen vaccin willen. Met name in achterstandswijken is de vaccinatiebereidheid laag. Daarmee ontstaat er langzamerhand een vaccinatielooft, waarvan we niet weten hoe groot deze zal worden. Door de impuls die corona gaf aan de digitalisering, speelt een steeds groter deel van het leven zich online af. Niet iedereen bezit over de digitale vaardigheden om met deze verandering om te kunnen gaan.

Zo tekenen de verschillen zich steeds sterker af langs de contouren van opleidingsniveau, wijken en migratieachtergrond. Dit maakt het moeilijker voor mensen om naar vermogen mee te kunnen (blijven) doen met de samenleving. Om hier een kentering in aan te brengen, moet geïnvesteerd worden. Bijvoorbeeld in onderwijs, waar meer maatwerk nodig is voor de kinderen en jongeren die het hardst door de crisis worden getroffen. En in een sterke sociale basis.

Andere blik op economie

Corona heeft een impuls gegeven aan het debat over de houdbaarheid van het huidige economische systeem dat tegen haar ecologische grenzen aanloopt. We hebben een andere blik ontwikkeld op de wereld om ons heen. Commissaris van de Koning Jaap Smit pleitte voor duurzaamheid als businessmodel, voor economie met een focus op de lokale samenleving. Het is nog gissen hoe dit zich in de komende jaren verder zal ontwikkelen.

De economie kreeg een enorme klap. Toch kwamen bepaalde sectoren juist tot bloei. Het valt niet te zeggen wanneer deze schade zal zijn hersteld en of dit ooit helemaal gebeurt. Wel zullen we niet meer op dezelfde manier kijken naar de inrichting van onze fysieke en sociale leefruimte. De pandemie heeft ons anders doen kijken naar de inrichting van de leefruimte en ons leven. Het straatbeeld bestond de afgelopen maanden uit lege winkelstraten, wegen en kantoorpanden. Binnen een korte tijd maakten veel Nederlanders de ontwikkeling naar plaats- en tijdsafhankelijk werken. Als gemeentelijke organisatie vraagt dit ook een moeiteloze overschakeling naar digitaal. Meer mensen verruilden hun kleine woning in de stad voor de nabijheid van de stad. Hierbij gaf het niet gebruik kunnen maken van de voorzieningen in de stad en het lonkend perspectief van het 'nieuwe werken' soms de doorslag. Hoe dit zich verder zal ontwikkelen weten we niet. Wel weten we dat we niet meer hetzelfde zullen kijken naar ecologie en economie.

4. Financiële verkenning

Landelijke ontwikkelingen gemeentefinanciën

Recent heeft het bureau Berenschot, in opdracht van de provincie Zuid-Holland, een rapport uitgebracht dat gaat over de financiële positie van gemeenten. De conclusies van het rapport waren zorgwekkend. De mate waarmee gemeenten financieel kunnen sturen, neemt aanzienlijk af als gevolg van de kosten van wettelijke taken. De financiële positie van gemeenten staat fors onder druk en is de laatste drie jaar verslechterd. Een toenemend aantal gemeenten is onder provinciaal toezicht komen te staan als gevolg van de verslechterde financiële positie.

Er bestaan op dit moment onzekerheden over (structurele) middelen die we van het Rijk zouden moeten ontvangen. Dit geldt voor middelen voor grote thema's zoals de Jeugdhulp, Omgevingswet en de Energietransitie. Gemeenten worden gewaarschuwd om herhaling van zogenoemde "weeffouten", zoals die bij de decentralisatie in het Sociaal Domein (tekorten bij de Jeugdhulp) zijn gemaakt, te voorkomen. Ook Berenschot adviseert nadrukkelijk voorzichtig om te gaan met de inzet van eigen middelen totdat we inzicht hebben wat we structureel aan inkomsten vanuit het Rijk gaan ontvangen.

Financiële positie en begrotingsruimte

Gemeente Hoeksche Waard heeft een goede financiële positie en beschikt over voldoende incidentele middelen vanuit de algemene reserve (ongeveer 100 miljoen in 2021 aflopend tot ongeveer 86 miljoen per 2025; bron: Perspectiefnota 2022). Daarnaast is sprake van gunstige financiële ratio's, waaronder een gunstige solvabiliteitsratio, een lage schuldquote en een lage belastingcapaciteit (bron: jaarstukken 2020). De structurele exploitatieruimte is daarentegen beperkt. Op grond van het bij de Perspectiefnota 2022 geschetste meerjarenperspectief verwachten wij (pas) vanaf de jaarschijf 2024 (€ 0,3 mln) en de jaarschijf 2025 (€ 1,1 mln) een structureel sluitende begroting te realiseren (bron: Perspectiefnota 2022). Hiermee vallen wij onder de criteria die de provincie aan onze begroting stelt om te vallen onder het zogenoemde 'repressief toezicht', of: toezicht achteraf.

We zien dat de lasten in het sociaal domein beetje bij beetje verder oplopen. Hierbij lijkt het sociaal domein andere domeinen steeds verder 'weg te drukken'. De financiële druk staat andere investeringen in toenemende mate in de weg. Geschetste maatschappelijke ontwikkelingen waaronder vergrijzing, langer zelfstandig thuis wonen, stijging van het gebruik en kosten van de jeugdzorg, toenemende zorgzwaarte en een groeiend aantal bijstandsgerechtigden kunnen leiden tot een verdieping van de financiële risico's naar de toekomst. Vele praktische complexiteiten maken dat we als gemeente(n) in de praktijk op de grootste begrotingspost (Sociaal Domein) weinig beleidsruimte hebben. Het overgrote deel van de uitgaven is namelijk het gevolg van politiek-bestuurlijke keuzes die in nationale wet- en regelgeving zijn vastgelegd of uit rijksbeleid volgen.

Het gevaar van deze zeer beperkte sturingsmogelijkheden is dat financiële tekorten worden afgewenteld op de traditionele taakvelden (zoals welzijn, bibliotheekwerk, sport en cultuur). Bezuinigingen op deze traditionele gemeentetaken leiden tot uitholling van de leefbaarheid en vitaliteit van dorpen en wijken. Daar waar we juist (willen) investeren in een inclusieve samenleving.

Om ook in de navolgende jaren een structureel sluitende begroting te kunnen presenteren vanaf de jaarschijf 2024 en 2025 en daarmee in aanmerking te kunnen blijven komen voor het repressieve toezicht door de provincie, zijn nieuwe structurele ambities voor de komende raadsperiode/collegeperiode uitsluitend mogelijk met voldoende structurele dekkingsmiddelen. Concreet betekent dat keuzes gemaakt zullen moeten worden om nieuwe ambities, waarvoor geen structurele middelen in de begroting zijn opgenomen, mogelijk te maken:

1. nieuwe ambities pas uitvoeren, nadat hiervoor extra rijksmiddelen worden ontvangen;
2. huidige, bestaande ambities uit de begroting schrappen om nieuwe ambities mogelijk te maken;
3. de eigen inkomsten verhogen, waaronder bijvoorbeeld de ozb. Een verhoging van de ozb met 1% levert ongeveer € 0,2 miljoen aan extra dekkingsmiddelen op;
4. of een combinatie van bovengenoemde maatregelen 1-3.

Hierbij geldt: hoe hoger de ambities, hoe groter de noodzaak tot het maken van keuzes.

Lokale woonlasten

Bij de start van de gemeente Hoeksche Waard is het gemiddelde tarief voor onroerende zaakbelasting (ozb) van de voormalige gemeenten verlaagd met circa 10%. In de 'Atlas van de Lokale Lasten 2021' van het COELO (Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden) is een ranglijst opgenomen van de woonlasten in de Nederlandse gemeenten. In deze vergelijking van de woonlasten voor meerpersoonshuishoudens staat de gemeente Hoeksche Waard op plaats 16 van gemeenten met de laagste woonlasten.

Belangrijkste kansen en risico's

Om goede afwegingen danwel keuzes te kunnen maken is het van belang inzicht te hebben in de kansen en de risico's die we als gemeente lopen. Deze kunnen namelijk invloed hebben op het structurele begrotingssaldo. Hieronder zijn de belangrijkste weergegeven (niet limitatief).

Multiplier effect

Door middelen slim in te zetten en aan te sluiten bij doelen van andere partijen en mede overheden kan een multiplier effect optreden. Dit betekent dat we soms slim moeten aansluiten bij investeringen van anderen, maar soms ook zelf het voortouw moeten nemen om anderen te verleiden om te investeren. De ervaring is dat als wij investeren andere partijen meedoen en we zo een multiplier effect kunnen bewerkstelligen.

Herverdeling gemeentefonds

De herverdeling van het gemeentefonds is uitgesteld tot 2023. De herverdeling kan substantiële gevolgen hebben voor onze gemeente. De voorlopige herverdeeffecten worden naar verwachting op korte termijn bekend gemaakt. Wij gaan om dit moment voorlopig uit van een effect tussen +/- € 2 miljoen (nadelig) en € 2 miljoen (voordelig). De uiteindelijke besluitvorming over de herverdeling wordt overgelaten aan het nieuwe kabinet. De definitieve effecten per gemeente worden opgenomen in de Meicirculaire 2022 en dienen te worden verwerkt in de Begroting 2023.

Taakstelling Jeugdhulp (Dienst Gezondheid & Jeugd)

In de Begroting 2021-2024 is een taakstelling op basis van de Omdenknottie Jeugdhulp (Dienst Gezondheid en Jeugd) opgenomen van € 2,0 miljoen vanaf 2022. Bij de beoordeling van de Begroting DG&J 2020 en de Begroting DG&J 2021 heeft de provincie deze taakstelling gecorrigeerd, omdat de toezichthouder van de DG&J het niet aannemelijk vond dat deze taakstelling in volle omvang zou worden gerealiseerd in de jaren 2020 en 2021. Ons aandeel in de taakstelling van € 15 miljoen bedraagt ongeveer € 2 miljoen. Indien de DG&J de taakstelling niet realiseert, dan heeft dit nadelige gevolgen voor de deelnemersbijdrage die de Hoeksche Waard moet betalen aan de DG&J.

Extra rijksmiddelen (Jeugdhulp / vervallen opschalingskorting)

Vanuit de VNG en gemeenten wordt veel druk uitgeoefend op het Rijk om extra middelen beschikbaar te stellen. Uit diverse onderzoeken (AEF-rapport over tekorten Jeugdhulp; Berenschot onderzoek 'Roeien met te korte riemen') blijkt dat de middelen die het Rijk beschikbaar heeft gesteld niet toereikend zijn om de taken uit te kunnen voeren. Gemeenten willen meer middelen voor onder meer Jeugdhulp.

Het huidige kabinet heeft toegezegd dat gemeenten in 2022 totaal € 1,3 miljard extra middelen ontvangen. Voor onze gemeente indicatief ca. € 4,8 miljoen in 2022. De definitieve verdeling hiervan zal worden verwerkt in de Septembercirculaire 2021. Nog onduidelijk is in welke mate het Rijk vanaf 2023 compenseert of maatregelen treft om het structurele tekort van landelijk € 1,7 miljard (AEF-rapport) te compenseren.

Daarnaast heeft het Rijk een opschalingskorting doorgevoerd op het gemeentefonds, omdat gemeenten als gevolg van herindelingen met minder middelen zouden kunnen volstaan. Het beleid voor opschaling naar 100.000+ gemeenten is losgelaten door het Rijk, terwijl de korting wel is gehandhaafd. Gemeenten willen dat deze opschalingskorting komt te vervallen, waardoor meer middelen overblijven in het gemeentefonds. Vooralsnog is onduidelijk of en zo ja hoeveel structurele rijksmiddelen gemeenten extra ontvangen.

Invoering Omgevingswet

De Omgevingswet en de Wet kwaliteitsborging hebben gevolgen voor de gemeentelijke taken en in verband daarmee ook voor de legesinkomsten. Onder de Omgevingswet veranderen de bestemmingsplannen in Omgevingsplannen waarin gemeenten met betrekking tot vergunningplicht meer keuzevrijheid hebben. Afhankelijk van de keuzes die we maken zullen we op termijn € 0,3 miljoen tot € 2,0 miljoen minder legesinkomsten ontvangen. Op dit moment is de invoering van de Omgevingswet uitgesteld tot 1 juli 2022. Nog onduidelijk is in welke mate de derving van de legesinkomsten kan worden opgevangen met kostenbesparende maatregelen of compensatie vanuit het Rijk.

Corona

De gemeente heeft diverse maatregelen getroffen om de samenleving te ondersteunen. Een groot deel van de extra kosten en inkomstderving als gevolg van corona zijn in 2020 gecompenseerd door het Rijk. De kosten voor de middellange termijn zijn nog moeilijk in te schatten. Mogelijk dat extra kosten kunnen ontstaan, bijvoorbeeld in het Sociaal Domein, door een groter beroep op inkomensregelingen (aantal uitkeringsgerechtigden).

5. Gunstige voedingsbodem als ambtelijk advies

In de voorgaande hoofdstukken is aangegeven welke toekomstige maatschappelijke vraagstukken de ambtelijke organisatie op de Hoeksche Waard ziet afkomen. In dit hoofdstuk geven wij u tien ambtelijke adviezen mee die bijdragen aan een gunstige voedingsbodem voor de realisatie van de maatschappelijke thema's voor de komende bestuursperiode.

Als directie:

...vragen wij u een heldere en bestendige koers en open en transparante samenwerking met partners. Deze samenwerking is essentieel om tot oplossingen te komen, omdat het mandaat en de verantwoordelijkheid voor oplossingen van maatschappelijke vraagstukken breed in de samenleving, bij maatschappelijke partners en mede overheden zijn belegd. Dat vraagt op alle niveaus om werken van buiten naar binnen.

...adviseren wij u verder te werken aan een gezamenlijk verhaal van en agenda voor de Hoeksche Waard met de samenleving en onze partners. Dit gezamenlijke verhaal helpt als basis voor het maken van keuzes voor de komende bestuursperiode. Ook voor de rol die u bij maatschappelijke vraagstukken kiest en de verwachting naar andere partijen. De visie- en beleidsdocumenten die de afgelopen periode als kaders door u zijn vastgesteld vormen een stevig fundament.

...stellen wij u voor een gebiedseigen en koersvaste lobbyagenda te maken. Europa, het rijk en de provincie kijken steeds meer naar regio's als gesprekspartner op de grote maatschappelijke vraagstukken. Een lobbyagenda kan niet alleen helpen om onze doelen scherp naar voren te brengen, maar ook om nieuwe financieringsbronnen aan te boren. Het verdient aanbeveling een beperkt aantal thema's in een compacte en koersvaste lobbyagenda op te nemen vanuit inhoudelijke doelen in samenwerking met omliggende regio's, zoals de regio Zuid-Hollandse Delta, de Drechtsteden en de Metropoolregio Rotterdam-Den Haag

...vragen wij u om heldere politiek-bestuurlijke opdrachten voor onze ambtelijke organisatie. Concrete politiek-bestuurlijke opdrachten, helpen ons in een scherpe uitwerking in doelen en activiteiten.

...roepen wij u – vanuit rolzuiverheid – op bij het formuleren van deze opdrachten de wensen en bedenkingen vanuit de samenleving mee te nemen.

...dagen wij u uit keuzes te maken. Naast de huidige inzet op de bekende werkvelden van de gemeente komen steeds meer maatschappelijke vraagstukken op ons af. Er is veel te kiezen, omdat er veel wensen bestaan - ongetwijfeld op nog veel meer fronten dan in deze verkenning is beschreven - en de middelen beperkt zijn. Dit kan ook betekenen dat we dingen niet of minder doen. Hierbij geldt: hoe hoger de ambities, hoe groter de noodzaak tot het maken van keuzes op inhoudelijk en financieel vlak.

...bieden wij aan de ambities uit het politiek akkoord dat na de verkiezingen wordt gesloten voor u door te rekenen op haalbaarheid en impact.

...staan wij paraat om u desgewenst tijdens het formatieproces te ondersteunen.

...vragen wij u bij de portefeuilleverdeling rekening te houden met de beleidsclustering die vanuit de maatschappelijke thema's een logische samenhang hebben met elkaar en hoe om te gaan met integrale overstijgende thema's.

...dragen wij met een toegewijde organisatie en onze organisatieprincipes 100% dienstverlenend, dorpsgericht werken en opgavegericht werken graag bij aan de realisatie van uw ambities.

Bijlage 1

Koers- en beleidstukken als uitwerking van het kompas

- Besturingsfilosofie en hoofdstructuur
- Strategische agenda 2018
- Visie op dienstverlening 2018
- Omgevingsvisie Hoeksche Waard
- Tijdelijk Participatieprotocol
- Programmaplan mobiliteit
- Mobiliteitsagenda
- Samenwerkingsovereenkomst renovatie Heinenoord tunnel
- Programmaplan economie
- Uitvoeringsagenda vitale arbeidsmarkt Hoeksche Waard
- Economisch actieplan corona
- Regionale bedrijventerreinenstrategie
- Actieplan werklocaties (in ontwikkeling en nog niet vastgesteld)
- Winkeltijdenverordening
- Uitvoeringsagenda Foodlab Hoeksche Waard (gereed en nog niet vastgesteld)
- Actieplan startersbeleid (gereed en nog niet vastgesteld)
- Rapport gebiedsmarketing Hoeksche Waard
- Keuzenota visie vrijetijdseconomie Hoeksche Waard
- Uitvoeringskader detailhandel
- Regionale EnergieStrategie (RES) 1.0
- Programmaplan wonen
- Woningbehoefteonderzoek 2019
- Woon- en verhuismonitor 2019 & 2020
- Programmaplan duurzaamheid
- Uitvoeringsprogramma Hoeksche Waard richting energieneutraal 2040
- Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie
- Uitvoeringsprogramma Klimaatadaptie 2021-2026
- Programmaplan inclusie
- Conceptvisie op wonen-werken-zorg; samenwerking met Thuis in de Kern
- Sterkte schakels inrichtingsplan wijkteams Hoeksche Waard
- It takes a village jaaroverzicht
- Samen tegen Armoede uitvoeringsagenda 2020-2023
- Rapportage verkenning doorontwikkeling HWwerkt
- Praatplaat sociaal domein
- Regiodeal Zuid-Hollandse Delta
- Cultuurnota en uitvoeringsagenda 2021-2024
- Integraal veiligheidsplan
- Beleidsnota beheer gemeentelijk vastgoed
- Startnotitie participatiebeleid
- Integraal huisvestingsplan onderwijs
- Nota ruimtelijke kwaliteit Hoeksche Waard
- Beleidsplan openbare ruimte
- Nota publieke gezondheid
- Lokaal transformatieplan jeugd